

Jij zou zoveel kunnen bereiken

Maayke van Diemen

Een van de presentaties op de 'landelijke netwerkdag hoogbegaafdheid Voortgezet Onderwijs' is gegeven door drs. Lianne Hoogeveen (CBS te Nijmegen). Ze begint haar presentaties met een kort overzicht van definities van hoogbegaafdheid die er zijn. In de praktijk wordt in Nederland momenteel een multidimensioneel, dynamisch model gebruikt. De prestaties van een leerling zijn afhankelijk van aangeboren capaciteiten, persoons- en omgevingsfactoren.

In de praktijk zien we verschillende soorten hoogbegaafde leerlingen. Betts & Neiharts (1988 Profiles of the gifted and talented. Gifted Child Quarterly) hebben een overzicht gemaakt met zes profielen van deze leerlingen. Ze noemen:

- **De succesvolle leerling** is perfectionistisch met goede prestaties hij vermijdt risico's en zoekt bevestiging van de leerkracht. Dit type leerling is acceptierend, conformerend en afhankelijk.
  - **De uitdagende leerling** is eerlijk en direct, corrigeert de leerkracht en stelt regels ter discussie. Hij is creatief, heeft slechte zelfcontrole, grote stemmingswisselingen en vertoont inconsistente werkwijzen. Komt op voor eigen opvattingen en is competitief.
  - **De onderduikende leerling** ontkent zijn begaafdheid en doet niet mee in programma's voor begaafde leerlingen. Hij vermijdt uitdagingen en zoekt sociale acceptatie. Heeft veel wisselende vriendschappen.
  - **De leerling met leer- en/of gedragsproblemen** werkt inconsistent, presteert gemiddeld of minder. Hij verstoort en reageert af.
  - **De drop-out** maakt zijn taken niet af, neemt onregelmatig deel aan het onderwijs en zoekt zijn uitdaging buitenschools. Hij is creatief, bekritiseert zichzelf en anderen. Heeft een defensieve houding en isoleert zichzelf.
  - **De zelfstandige leerling** heeft goede sociale vaardigheden, werkt zelfstandig en ontwikkelt eigen doelen. Hij doet mee en werkt zonder bevestiging. Hij werkt enthousiast aan passies, is creatief. Komt op voor eigen opvattingen en neemt risico's.
  - **De onderpresteerder** heeft een onrealistisch (negatief) zelfbeeld en laat echte (vaak negatieve) emoties niet zien. **ze zijn wel gemotiveerd** maar niet om te presteren met schoolse vakken. Als je op een andere manier naar de leerling kijkt, merk je dat hij misschien zeer gemotiveerd is om sociale contacten te maken of, voor school een heel vervelende variant, gemotiveerd om niet in de les aanwezig te zijn. Dat betekent dat er wel een poging gedaan zou moeten/kunnen worden om de interesse van de leerling voor het schoolwerk te winnen. Lianne vertelt verder over zes typen van onderpresteerders zoals M. Whitley die noemt in zijn boek 'Bright minds, poor grades'. Deze typeringen zijn toepasbaar op alle leerlingen, niet alleen hoogbegaafde leerlingen. Whitley geeft, in tegenstelling tot Betts&Neihart, geen overzicht voor benodigde begeleiding per type leerling.
1. **De vooruitschuiver** doet alles op het laatste nippertje, verspeelt zijn tijd en heeft overal excuses voor. De fout ligt nooit bij hemzelf maar altijd bij de omgeving. Het is een heel aardige leerling zolang hij maar niet wordt ge-

confronteerd. Zijn werkelijke gevoelens (boosheid/ongenoegen) verbergt hij. Deze leerling heeft geen doel of een negatief doel.

2. **De verborgen perfectionist** vraagt zich af: 'hoe zou ik het moeten doen, me moeten voelen, denken, gedragen...' Hij maakt zich druk om triviale details. Heeft een negatief zelfbeeld, soms gemaskeerd door arrogantie. Heeft depressieve klachten gepresenteerd als verveling of vermoeidheid. Zijn rechtvaardigheidsgevoel is zeer sterk aanwezig. Docenten zullen vaak over dit type onderpresteerder zeggen 'perfectionist? Ik zie daar niets van!'
3. **De martelaar** heeft een sterke behoefte om te falen. Hij weigert of saboteert (uiteindelijk) hulp. Want succes leidt tot angst, schuld en depressie, maar falen leidt tot zekerheid. Hij heeft behoefte om zichzelf en anderen te straffen. Zijn gedrag leidt tot irritatie en afwijzing van de omgeving.
4. **De verlegen leerling** vraagt zich af wat de anderen van hem vinden. Hij heeft angst voor (sociale) vernedering en schaamte. Hij is afhankelijk en heeft een grote behoefte aan bevestiging. Hij vertoont vermijdingsgedrag en gaat alleen een taak aan bij zekerheid van slagen. Het is een leerling met faalangstig, fobisch gedrag.
5. **De sociale leerling** gaat naar school voor de sociale contacten en toont weinig interesse voor prestatie. Het leven is een feest en alles draait om uiterlijk. Deze leerling stelt korte termijndoelen ten koste van lange termijn doelen.
6. **De ritselaar** is charmant en weet dat. Hij is manipulatief en fantaseert over grenzeloos succes. Volwassenen zijn volgens de ritselaar idioten en de oorzaak van eventueel falen. Hij is eenzaam en geïsoleerd.

Whitley geeft in zijn boek een tien-stappenplan om de onderpresteerhouding te veranderen.

1. eerlijkheid, vertrouwen en de waarheid als basis
2. stel korte- en lange termijndoelen
3. onderzoek hoe doelen bereikt kunnen worden
4. pak een probleem tegelijk aan
5. koppel het probleem aan het al dan niet behalen van een doel
6. help de leerling om concrete plannen te maken om schoolproblemen op te lossen
7. herdefinieer succes en falen als het volgen van je eigen plannen, onderzoek de beslissingen die je moet maken om succesvol te zijn of te falen
8. maak een begin met introspectie: onderzoek conflicten en gevoelens met betrekking tot het volgen van plannen
9. koppel commitment aan uitvoering
10. follow-up

Lianne vertelt dat dit stappenplan ook op school gebruikt kan worden maar dat stap acht dan een punt van discussie kan/zal zijn. Als het onderzoeken van conflicten/gevoelens op school gebeurt is het belangrijk om in de gaten te houden dat er in de schoolse setting geen therapie gegeven kan/mag worden.

De basis bij begeleiding van onderpresteeders is eerlijkheid, vertrouwen en waarheid. Dit lijkt heel makkelijk en als je het leest zeg je al snel 'natuurlijk!'. Maar in de praktijk blijkt dit veel moeilijker. Lianne geeft een voorbeeld. Als een leerling een taak onder zijn niveau voltooit en de docent is positief of zelfs enthousiast, dan zal de leerling de docent niet meer serieus nemen. De leerling weet dat hij er weinig energie ingestoken heeft en beter kan. De docent heeft in zijn ogen dus (in het positiefste geval) een lage standaard of anders is hij oneerlijk tegen hem. De docent is het vertrouwen van de leerling direct kwijt. Terugwinnen van vertrouwen is een moeilijk en lang traject. Zonder vertrouwen is het onmogelijk iemand te begeleiden. Een aparte mentor-groep zou voor dit type hoogbegaafde leerlingen gerealiseerd moeten worden. Lianne eindigt met een tekst uit de inaugurele rede van Nelson Mandela uit 1994.

Lianne Hoogeveen

---

*Onze grootste angst is niet dat we onvolmaakt zijn.
Onze grootste angst is dat we mateloos krachtig zijn.
Het is ons licht, niet onze duisternis, die ons het meest beangstigt.
We vragen onszelf: 'Wie ben ik om briljant te zijn, prachtig,
talentvol, fantastisch?
Maar wie ben jij om dat niet te zijn?
Je bent een kind van God.
Je onbelangrijker voordoen bewijst de wereld geen dienst.
Er is niets verlichts aan je klein te maken, opdat andere mensen
zich bij jou niet onzeker voelen.
Wij zijn bedoeld om te stralen als kinderen.
Wij zijn geboren om de glorie van God die in ons is te openbaren.
Die is niet alleen in sommigen van ons; die is in iedereen.
En als wij ons licht laten stralen, geven wij onbewust andere
mensen toestemming hetzelfde te doen.
Als wij van onze angst bevrijd zijn,
Bevrijdt onze aanwezigheid vanzelf anderen.*
